

genèric de planície de monte bajo» a Sanguesa (E de Nav), on es troben els NLL *La Sarda* («planície de tierra alta» vora Peña), i *El Montete* o *Sardeta* («cerro alto y llano»), *Reun Top Pir*, 206-0 Iribarren diu que és «costado lleco» de un monte o loma» a Tudela, o «monte bajo, como el de los tomillos, asnallos, romeros etc.» a la Ribera de Ebro; igual definia Borao a Aragó. Hi ha, en efecte, una partida de *Sarda* a Ayerbe i de *Sardiesas* a Linàs de Broto (Elcock, *Reu*, 117,89), i hi podem afegir *Sardas* poble al SE. de Jaca, i la pardina de *Sarda de los Cortijos* en t. de Sarinyena (Madoz).

En terra catalana té més extensió el derivat *Sardera*, ben representat entre el Baix Cinca i la Ribagorçana: *La Sardera*¹⁰ ampla serra que domina Lleida i Alpicat pel NO, terreny típic d'ermassos, més que cap, i de matissar, *La Sardera*, en les terres eixarreïdes (terres de *llitera*) de Soses, vora el terminal de Fraga, *La Sardera Alta* i *La Sardera Baixa* omplen quasi la meitat N del terme de Saidí, tota de matoll baix; *La Sardera*, nom de sengles partides de secà en els termes d'Albelda i de Castellonroi (Llitera); encara algunes més al Sud de Lleida, per ex. a Sunyer, on hi ha una partida d'aquest nom, i referint-se a un altre paratge m'ho digueren com a explicació. «tot allò és *serdèra*: no hi ha pous» Ni passant l'Ebre no es deu estroncar del tot, car en domini aragonès però tocant al val., en el terme de Castellot, es pot veure en el mapa IGC un «Llano de la *Sardera*» dalt d'una serra, al SO. de la vila, i a Torreblanca, ja prop de CastPna, tinc anotat un cas de *Les Serdères* (partida més elevada que la contigua dita «El Molí de Vent» si bé crec que conrada encara (1961)).

Si el sufix -ITĀ és cèltic i en general indoeuropeu, no ho és menys clarament la terminació amplificadora -ĪO- que veiem afegida a SASSO- en el mot *seix*, rigorosament sinònim de *sas*, que està en curs a la Conca de Tremp. La comarca que forma la prolongació immediata al NE de l'àrea de *sas*.

Perquè la forma típica d'aquesta mena de serrat a la Conca es freqüentíssima, però allà duu el nom de *seix* i no pas de *sas*. Heus aquí les definicions recollides localment, i amb caràcter ben espontani: reproduïm-les en extens per tal que es noti la completa identitat del *seix* i el *sas*: «Un *seix* és un serrat allargat», Serradell, «un serrat ample i pelat, de pendent lleuger», Santa Engràcia, «lo pla d'un serrat», ibid, «lo serrat llarg al costat d'un barranc», Gulp; «serrat de camps de blat en pendent suau i allargat», Areny. En les meves caminades per aquelles terres i les adjacents, de «la Terreta» (d'allí al NO, ja en el curs mitjà de la Ribagorçana), vaig haver de transitar molt per la carena d'aqueixos serrats i pujolades, que és la que més aprofiten els camins, i els meus informadors m'aconsellaren ara i adés, que no m'apartés del *seix* mai. L'aparença era justament la mateixa dels sassos del Segrià, Llitera i Aragó, si bé una mica més verds i menys pedregosos, com esqueïa a una latitud més nòrdica que ja s'atansa al Pirineu aquí es tracta generalment de grans ermassos coberts de pastura, però d'erba

mediocrement ufanosa.

Ho vaig registrar com a NL en els pobles immediats a Areny (a mitja Ribagorçana: Areny, Orrit, Sapeira, Torretamúrcia); i a tots els de la Conca de Tremp, llevat de la part baixa a l'esquerra de la Pallaresa (registrat allà a Guàrdia, Mur, Collmorter, Figols, Claramunt, Tendrui, Tremp, Gulp, Sta. Engràcia, Talarn, Salàs, Torrellola, Serradell, Claverol, Aramunt, Pessonada), sigui en el primitiu singular, o en el plural *Los Seixos*, i en els derivats *Seixet*, *Seixell*, *Seixó*, *Saixol* (amb variants locals *Seixou*, *Seixuet*).¹¹

El més gran i més conegut és el *Seix* de Salàs. Veïnatge significatiu: tant *Salàs* com *Talarn* són NLL de reconegut origen cèltic (E. T. C. I, 103, 105), i la Conca constitueix el centre principal del mot *CARANT*, deixat aquí pels soroptapes.

L'antiguitat documentada del mot també és gran. Al mateix temps que ens ho ensenyen, les següents cites confirmen la identitat completa amb *sas*, car observem que aquí es tracta sempre de vinyes.¹² El d'Orrit ja el tenim en l'any 978: «ipsa vinea in valle Orritense, in appendicio de illa Petra ['Sapeira'], in loco ubi dicitur *Sexum*» (Abadal, P. i R., § 251); el 974, a propòsit d'una vinya donada així mateix a Alaó «in castro Urritense, in ipsium *Sexum*» (ib., § 229) i d'una altra vinya concedida al mateix cenobi en la part oriental del «castro Orritense --- in locum cujus vocabulum est *Saxa*» l'any 826 (ib., § 7, p. 283a). No ens deixem enganyar per aquestes llatinitzacions superficials: tampoc aquí no tenim *SAXUM* (per més que aquí no ens desenganyi la fonètica), car no es fan vinyes en les penyes ni roquissers sinó en serrats. Les homonímies són inevitables en mots tan breus, però la topografia no vol que ens desviem: no dubtem que estem davant un derivat SASSIO- del nostre *SASSO-, amb la trivial amplificació indoeuropea en -Ī-.

Vistos aquests sufixos -TĀ i -ĪO-, típicament indoeuropeus —pan-indoeuropeus, també cèltics—, hi ha una forta raó per sospitar que l'arrel també ho sigui. No sé per què tindríem escrúpol a relacionar *sas* i *seix* amb l'adjectiu oc ant. *seis*, *saissa*, ben documentat en el sentit de 'gris' en tres trobadors dels Ss. XII-XIII. «ai ma crin *sayssa*, / quom s'avia d'ans quaranta», Guilhem Ademar, «no m'tengatz en soan, / sitot m'ai lo pèl *sais*», Aimeric de Peguilhan, «brus ni *sais*», Gavalda lo Vielh (Rayn. v, 137; cf. Stichel, *Beitrag zur Lexikogr d altprov V*, p. 174). Però què més? si el tenim com a nom de color, ni més ni menys que en la terra dels *seixos* d'Orrit, i en un doc. antiquíssim, però aquí qualificant el matís d'una egua, oposat al d'una que moreneja i a unes altres de color ferris: «equas colore feranda --- et alia equa *saisa* --- et alia equa colore laura» (LLOR), doc. d'Alaó, any 851 (Abadal, *Pall i Ribag*, n.º 44). Va seguir usant-se l'adjectiu amb aquest paper, car en un testament de Vic, de 948, es llegeix «ipso pullino *saxo* remaneat ad Inguilberto apud ['amb'] ipsa sella» (RLR III, 276).

I puix que aquest mot ha deixat descendència indubtable en cat. i en arag: cat. *XEIXA*, val. *seixa*, llgd. i prov. *saisseto*, arag. *xexa* (JEJA, DCEC) 'blat can-